

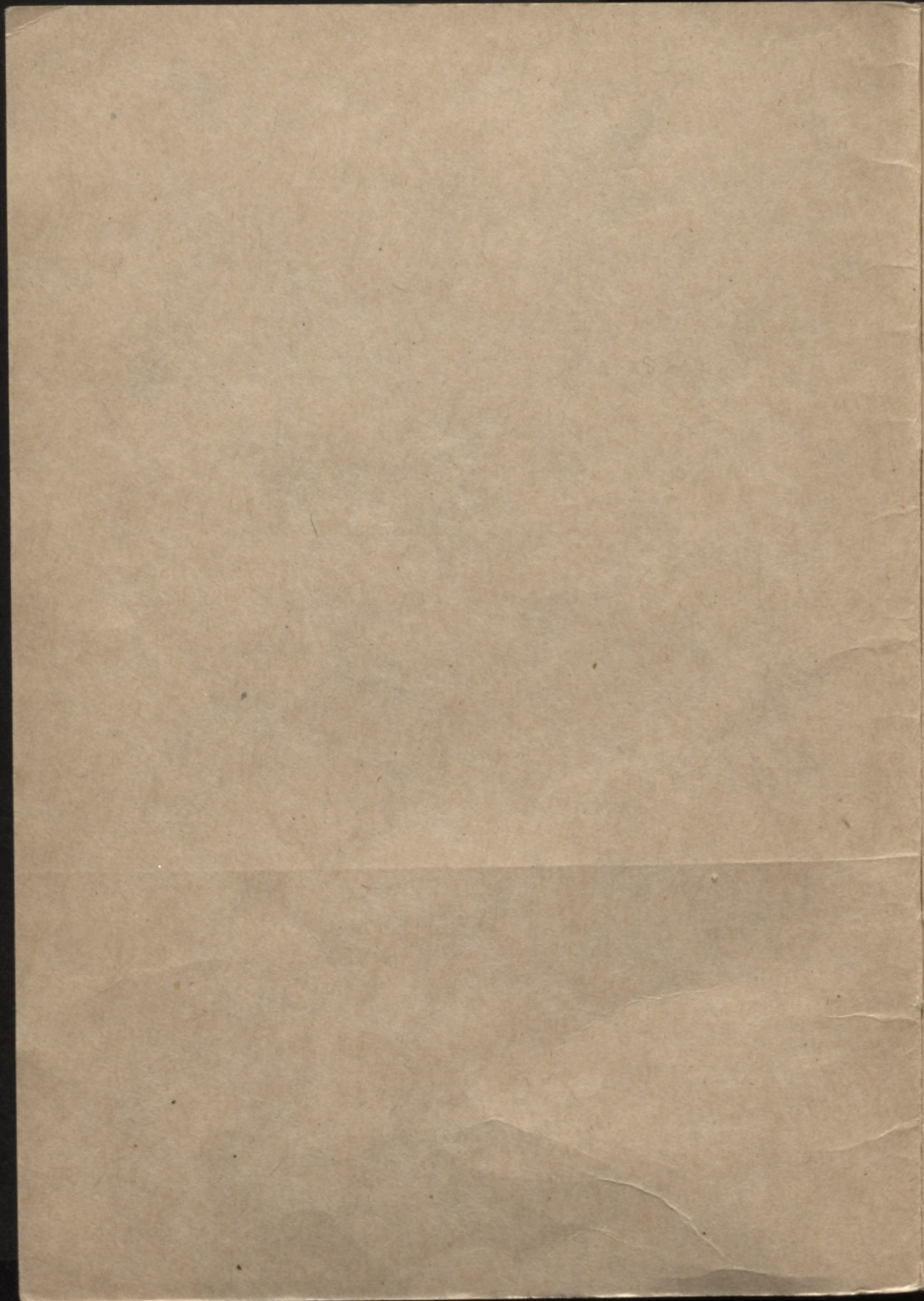
92-3
L 218 m/f

LATVIJAS STATISTIKAS INSTITŪTS

O.Kreštinš, J.Mežgailis

Latvijas iedzīvotāju ģimenes un to bērni
(statistikas pētījumi un materiāli)

Rīgā 1992

92-3
L 218

m/f

L
314

LATVIJAS STATISTIKAS INSTITŪTS

O.Krestinš, J.Mežgailis

Latvijas iedzīvotāju ģimenes un to bērni
(statistikas pētījumi un materiāli)

Rīga 1992

Krajsma ietverti statistikas pētījumi, daži + ar līds šim neparastu tematiku, kā arī pagaidām nepublicēti statistikas dati.

Krajsms paredzēts statistikas datu un atziņu popularizāšanai.

S a t u r a

1. Ģimenes (O.Krastīņš)	3. lpp.
2. Bērnu un vesaku tautība (O.Krastīņš)	20. lpp.
3. Lingvistiski liberāla un lingvistiski agresīva vide mazākumtautībām (O.Krastīņš)	34. lpp.
4. Demogrāfisko procesu sezonālitate Baltijas Republikās (J. Mežgailis)	38. lpp.

Содержание

I. Семьи (O.Крастинь)	3
2. Национальность детей и их родителей (O.Крастинь) 20	
3. Лингвистически либеральная и лингвистически агрессивная среда для малочисленных народностей (O.Крастинь)	34
4. Сезонность демографических процессов в Республиках Прибалтики (Я.Межгайлис).....	38

Olgrāts KRASTIŅŠ un Jānis MEŽGAILIS

Latvijas iedzīvotāju ģimenes un to bērni
(statistikas pētījumi un materiāli)

Sakatu krājums latviešu un krievu valodās.

Par izdevumu atbildīgs Oskars BAUERS

Parakstīts izpildšanai 1991.g.7.maijā Pasūtījuma Nr. 11056.
Papīrs Nr.3. Formāts 200/16 uzsk.izpildlokauc. 3./1.
Izdevniecības lokānos 2./D. Motiņos 100 eks. Cena 50 kop.

PSSR Valsts statistikas komitejas statistikas EFI Latvijas
nodaļa

226700. Rīgā, Krišjāņa Barona ielā 50.

Izdevēts Latvijas Republikas Valsts statistikas komitejas
Galvenā akviziļošanas centra operatīvās poligrāfijas nodaļā.

226050. Rīgā, Pils ielā 12.

ĢIMENES

Ģimene ir pirmā, vienezākā šūnīte, ko cilvēki veido savu bioloģisko, ekonomisko, sabiedrisko un emocionālo vajadzību apmierināšanai. Mainoties dzīves veidam, cilvēku morālām un sadzīves vērtībām, mainās arī ģimenes uzdevumi un tās raksturīgākie tipi. Līdz ar to arī ģimenes skaidrojums vairāk vai mazāk atšķiras.

Latviešu konversācijas vārdnīcā par ģimeni ir rakstīts šādi: "Socioloģijā ģimene ir vīrs, sievas un viņu pēcteču kopdzīves veids, kas aptver vismaz divas paaudzes un ar to atšķiras no laulības... Ģimeni raksturo mežsais dalībnieku skaits un līdz ar to attiecību intīmais personiskais raksturs, kas ģimenei piešķir emocionālu siltumu un tās locekļiem dod nevien svarīgas tiesības, bet bieži vien arī lielu materiālu atbalstu."¹

Latvijas padomju enciklopēdijā ģimenes jādziens formulēts šādi: "Ģimene sabiedrība - vēsturiski mainīga masa sociālā grupa, kuras locekļus vieno laulības vai asinsradniecības attiecības, kopīga sadzīve, savstarpēja izpalīdzība un morāla atbildība."²

Tātad ģimenes locekļus saista: laulība vai asinsradniecība, kopdzīve, kopēja saimniecība (budžets). Tomēr dzīvē ir arī gadījumi, kad savstarpēji saistītas personas vieno tikai dažas no uzrādītajām kopībām, un tad vairs nav tik viegli noteikt ģimenes esamību un tās locekļu skaitu. Tādēļ jāuzskata par pareizu, ka tautas skaitīšanās ģimenes esamības un tās locekļu noteikšanā izšķiroša nozīme ir pašu iztaujāto atbildēm, viņu viedoklim.

1989.g. tautas skaitīšanās ziņas par ģimenām ieguva no atbildēm uz skaitīšanas lapas pirmo jautājumu "Radniecība ar

¹ Latviešu konversācijas vārdnīca, 6. sēj., 11284. lapa.

² LPS, 3. sēj., 721. lpp.

Arno ierakstīto ģimenes locekli". Bija paredzētas šādas atbilde: sieva, vīrs, meita, dēls, māte, tēvs, māsa, brālis, vīra māte, vīra tēvs, sievas māte, sievas tēvs, ligava, vecmāte, vectēvs, mazmeita, mazdēls, brāļa (māses) dēls (meita) un cita radniecība. Kodsjot atbildes, virkne no viņām tika apvienotas grupās. Bez tam bija paredzētas atbildes "atsevišķi dzīvojošs ģimenes loceklis" un "vieninieks". Tāpat kā tautas skaitīšanā vispār, radniecība ar dokumentiem nebija jāpierāda, piemēram, sastāvāšanu laulībā atzīmēja pēc iztaujātā atbildes, neatkarīgi no tā, reģistrāts laulība vai nē.

Apkopojot 1989.g. tautas skaitīšanas rezultātus³, redzams, ka gandrīz 86% no visiem Latvijas iedzīvotājiem dzīvo ģimenēs (l. tabulā). Ģimene ar savu mikroklimatu, savstarpējo darbu dalīšenu un palīdzību visdežadākajās dzīves situācijās lielum lielākai iedzīvotāju daļai ir labāka savas dzīves organizācijas forma. No atlikušajiem 14% vēl apmēram trešdaļa sevi skaitīja par atsevišķi dzīvojošiem ģimenes locekļiem. Šajā grupā, kā vēlāk parādīsīn detalāk, galvenokārt nonāca jaunieši, kuri ilgāku laiku dzīvoja mācību iestāžu tuvumā vai arī bija jau aizgājuši no vecāku ģimenes, bet savu vēl nebija izveidojuši.

Apmēram 9% no visiem iedzīvotājiem skaitīšana reģistrēja kā vieniniekus.⁴ Turpmāk būs parādīts, ka tie galvenokārt pieder veci cilvēki, kuri dažādu iemeslu dēļ savas ģimenes jau zaudējuši.

Ģimenēs dzīvojošo vīriešu un sieviešu īpatsvars attiecīgi no visiem vīriešiem vai sievietēm diezgan līdzīgs, turpretī ārpus ģimenes dzīvojošie vīrieši samērā līdzīgās daļās daļā atsevišķi dzīvojošos ģimenes locekļos un vieniniekos, bet sievietēm vieniniešu trīs reizes vairāk nekā atsevišķi dzīvojošu ģimenes locekļu.

---

³Visi šajā darbā uzrādītā dati, ja nav norādīts citādi, ņemti no Valsts statistikas komitejas 1989.g. tautas skaitīšanas rezultātu izstrādājumā - vai nu tieši, vai kā sākotnējā informācija aprēķināms. Ja nav norādīts citādi, dati aptver visus Latvijas pastāvīgos iedzīvotājus.

⁴Labākas uzskatāmības dēļ skaitļi tekstā parasti vairāk noapaļoti nekā tabulās.

1. tabule
Gimenes locetļu un vieninieku skaits un struktūra

	1989		1989		Procentos	
	Skaits Latvija	%	Skaits Latvija	Latvi- iedzīv. jā	Latvi- iedzīv. jā	Latvi- iedzīv. jā
Gimeņu skaits	545320	x	721 855	x	x	x
Visi iedzīvotāji:						
dzīvo kopā ar ģimeni	1 734 934	83,4	2 283 549	85,6	85,8	85,2
atsevišķi no ģimenes	134 378	6,5	132 536	5,0	5,3	4,2
vieninieki	210 636	10,1	250 482	9,4	8,9	10,6
Kopā	2 079 948	100	2 666 567	100	100	100
Vīrieši:						
dzīvo kopā ar ģimeni	769 425	84,2	1 057 534	85,4	85,3	85,5
atsevišķi no ģimenes	79 015	8,7	87 636	7,1	7,5	6,1
vieninieki	65 071	7,1	93 636	7,5	7,6	8,4
Kopā	913 511	100	1 238 806	100	100	100
Sievietes:						
dzīvo kopā ar ģimeni	965 509	82,8	1 226 015	85,9	86,3	84,8
atsevišķi no ģimenes	55 363	4,7	44 900	3,1	3,4	2,6
vieninieces	145 565	12,5	156 846	11,0	10,3	12,6
Kopā	1 166 437	100	1 427 761	100	100	100

Pilsētu un lauku iedzīvotāju ģimenes dzīvojošo īpatsvars diezgan līdzīgs; nelielas atšķirības redzamas 1. tabulā.

Salīdzinot ar 1959.g. tautas skaitīšanu, trīsdesmit gadu laikā ģimenes dzīvojošo īpatsvars pieaudzis par 2,2 procentu punktiem. Atšķirību var izskaidrot ar to, ka 1959.g. vēl bija samērā daudz kara un ar to saistīta terora sašķeltu ģimeņu. Līdz ar to vieninieku īpatsvars 1959.g. bija lielāks nekā 1989.g. (1. tabula). Salīdzinot absolūtos skaitļus, jāņem vērā, ka pieaudzis kopējais Latvijas iedzīvotāju skaits, tādēļ absolūtais pieaugums varojams gandrīz visās grupās. Absolūti samazinājies atsevišķi no ģimenes dzīvojošo sievietu skaits.

Izstrādājot tautas skaitīšanas rezultātus, ir izdalīti deviņi raksturīgi ģimenes tipi, skat. 2. tabulas 1. sili. Tos ir iespējams apvienot, veidojot plašākus tipus (daļēji tas jau ir darīts oficiālajā izstrādājumā). Sīkaka dalījums nav iespējams, jo tas prasītu atkārtotu tautas skaitīšanas pirmatmateriāla elektronisku apstrādi.

Novērtējot uzrādīto ģimenes tipu izplatību, redzams, ka vairāk nekā pusi (64 %) no visām ģimenēm veido laulāta pāris ar vai bez bērniem. Savukārt 30 % no šī tipa ģimenēm aug bērni līdz 18 gadu vecumam. Tātad trīs pieaudžu ģimenes Latvijā veids nav populārs; nodibinot savu ģimeni, jaunieši, ja vien iespējams, cenšas nodalīties no saviem vecākiem. Laukos pirmais ģimeņu tips ir par 7 procentu punktiem izplatītāks nekā pilsētās. Vidēji pirmā tipa ģimene ir 3,1 ģimenes loceklis, kas atbilst arī visu tipu ģimeņu vidējam ģimenes locekļu skaitam. Tādu sakrītību liela mērā nosaka pirmā tipa ģimeņu lielais īpatsvars visu ģimeņu kopskaitā.

Otra izplatītākā ģimenes tips ir māte ar bērnu (-iem), sk. 5. tipu 2. tabulā. Šis tips sastāda 15 % no visu ģimeņu skaita, un viņā ir vismaz trīs reizes izplatītāks par visiem pārējiem retāk sastopamajiem ģimeņu tiptiem. Māte ar bērnu (-iem) kā ģimenes tips pilsētu iedzīvotāju vidū ir par 3 procentu punktiem izplatītāks nekā laukos. Minētā tipe izpla-

2. tabule

Ģimenes tipi, ģimeņu skaits un to struktūra
1989.g.

Ģimenes tips	Latvijas ģimeņu				Ģimeņu struktūras procentos	
	skats	struktūras, %	vidējais, %	ģimēņu skaits	pilsētu iedzīvotāji	lauku iedzīvotāji
1. Laulāts pāris ar vai bez bērniem	464 721	63,5	3,1	61,5	68,5	
2. Laulāts pāris ar vai bez bērniem un kādu no saviem vecākiem	41 234	5,6	4,0	5,9	4,9	
3. Laulāts pāris ar vai bez bērniem, ar kādu no saviem vecākiem vai bez tā un citiem radniekiem	39 034	5,3	4,5	5,5	5,0	
4. Divi vai vairāk laulāti pāri ar vai bez bērniem, ar vai bez saviem vecākiem un citiem radniekiem	17 702	2,4	5,6	2,8	1,5	
5. Māte ar bērnu (-iem)	111 505	15,3	2,3	16,0	13,2	
6. Tēvs ar bērnu (-iem)	11 220	1,5	2,2	1,6	1,4	
7. Māte ar bērnu (-iem) un vienu no saviem vai viņa vecākiem	16 122	2,2	3,3	2,5	1,4	
8. Tēvs ar bērnu (-iem) un vienu no saviem vai viņas vecākiem	1 799	0,3	3,2	0,3	0,2	
9. Cits ģimenes tips	28 518	3,9	2,7	3,9	3,9	
Visas ģimenes kopā	731 855	100	3,1	100	100	
tejā skaitā apvienotās grupas:						
1.-4. Ģimenes pamatā laulāts pāris	562 691	76,9	...	75,7	79,8	
5.-9. Nepilnas ģimenes	169 164	23,1	...	24,3	20,2	

tība neapšaubāmi ir saistīta ar ļoti augstu laulību šķiršanas intensitāti.

Parējie ģimenes tipi mazāk izplatīti, un viņu īpatnības var novērtēt tieši pēc 2. tabulas datiem.

Ir nozīme izveidot un aplūkot divus apvienotus ģimeņu tipus: ģimenes, kuru pamatā ir laulāts pāris (apvienojot 1.-4. detaļos tipus), un ģimenes, kuras nav laulāta pāris (apvienojot 5.-9. detaļos tipus). Pēdējās varētu uzskatīt par nepilnām ģimenēm. Tādā skatījumā Latvijā ir 77 % pilno un 23 % nepilno ģimeņu (2. tabulas pēdējās rindas). Pilsētās nepilno ģimeņu ir vairāk nekā laukos.

Tā kā dažāda tipa ģimenēm ir atšķirīga raksturīgais ģimenes locekļu skaits, ģimenes dzīvojošo iedzīvotāju sadalījums pa ģimenes tipiem pēdēds atšķiras no pašu ģimeņu sadalījuma, skat. 3. tabulas 2. un 3. ailī. Tomēr iepriekšējie secinājumi nemainas: visvairāk iedzīvotāju dzīvo ģimenēs, kuras sastāv no laulāta pāris ar vai bez bērniem (-iem), otrajā vietā pēc iedzīvotāju skaita arī paliek ģimenes, kuras veido māte ar bērniem (-iem).

Nedaudz atšķirīgs ir vīriešu un sievietes sadalījums pa ģimenes tipiem. Šajā gadījumā Valsts statistikas komitejas izstrādātais daži ģimenes pamattipi ir apvienoti: otrais ar trešo, piektais ar sesto, septītais ar astoto. Līdz ar to iegūstam 6 tipus, kuri arī parādīti 3. tabulā. Izdarīt tuvinātus vērtējumus pa 9 tipiem, piemēram, izmantojot proporcionālo dalīšenu, šajā gadījumā uzskatījām par nevejedzīgu.

Vīrieši daudz lielākā mērā nekā sievietes koncentrējas pirmā tipa ģimenēs: starpība veido 11 procentu punktus. Savukārt sievietes ir vairāk nepilnās ģimenēs, kuras ir māte (tēvs) ar bērniem (-iem), tāpat ģimenēs, kuras veido laulāts pāris, biežāk ir sastopamas vecāsmātes nekā vectēvi. Pēdējo īpatnību daļēji varētu izskaidrot ar sievietēm raksturīgu lielāku mūža ilgumu.

Papildus informāciju par ģimenes tipiem dod to grupējums pēc lieluma, resp., pēc ģimenes dzīvojošo ģimenes locekļu skaita. Tādi dati parādīti 4. tabulā (absolūtie lielumi) un

3. tabula
Gimenes dzivojotaju sadalijums pa gimenes tipiem 1989.g.

Gimenes tips	Virieši un sievietes		Virieši		Sievietes	
	skaita	procentos	skaita	procentos	skaita	procentos
1. Leulāts pāris ar vai bez bērniem	1 424 410	62,4	722 442	68,3	701 968	57,2
2. Leulāts pāris ar vai bez bērniem un kādu no savien vecākiem	165 977	7,3	144 437	13,6	196 906	16,1
3. Leulāts pāris ar vai bez bērniem, ar kādu no savien vecākiem vai bez tā un citiem radniecīgiem	175 366	7,7				
4. Divi vai vairāki leulāti pāri ar vai bez bērniem, ar vai bez savien vecākiem un citiem radniecīgiem	99 392	4,3	49 252	4,7	50 140	4,1
5. Māte ar bērnu (-iem)	256 457	11,2	98 306	9,3	183 058	14,9
6. Tēvs ar bērnu (-iem)	24 907	1,1				
7. Māte ar bērnu (-iem) un vienu no savien vai viņu vecākiem	53 554	2,3	15 797	1,5	43 582	3,6
8. Tēvs ar bērnu (-iem) un vienu no savien vai viņu vecākiem	5 825	0,3				
9. Cits gimenes tips	77 661	3,4	27 360	2,6	50 361	4,1
Visas gimenes kopā	2 283 549	100	1 057 534	100	1 226 015	100

4. tabula

Ģimeņu sadalījums pa tipiem un psc lielums 1989.g.

Ģime- ņu tips Nr.	Ģimeņu skaits	tara skaits - ar ģimenes locekļiem (cilvēku skaits)									10 un vairāk ģimeņu cilvėku skaits
		2	3	4	5	6	7	8	9		
1	464 721	147 563	120 033	23 900	4 747	1 947	604	210	211	2248	
2	41 234	-	12 939	17 117	9 095	1 641	276	104	38	24 265	
3	39 034	-	7 918	12 815	12 293	4 266	1 115	388	122	117 1284	
4	17 702	-	-	2 671	6 585	5 401	1 883	646	302	214 2310	
5	111 505	84 819	21 837	3 618	795	295	90	31	9	14 141	
6	11 220	9 228	1 650	254	59	22	4	-	2	1 12	
7	16 122	-	11 848	3 596	516	113	32	13	1	3 31	
8	1 799	-	1 447	295	41	13	3	-	-	-	
9	28 518	17 323	4 964	4 053	1 530	426	144	42	15	21 226	
	731 855	276 877	210 163	164 452	54 814	16 923	5 494	1 828	699	605 6517	

* Ģimenes tipā atbilst 2. tabulas 1. daļē uzrādītajiem.

5. tabula
 Ģimeņu sadalījums pēc tipiem un pēc lieluma 1989.g., procentos

Ģime- ņu tips Nr.	Ģimenes locekļu skaits									10 un vairāk	Kopā
	2	3	4	5	6	7	8	9			
1	35,6	31,8	25,8	15,1	1,0	0,4	0,1	0,1	0,1	0,1	100
2	-	31,4	41,5	22,0	4,0	0,7	0,2	0,2	0,1	0,1	100
3	-	20,3	32,8	31,5	10,9	2,9	1,0	0,3	0,3	0,3	100
4	-	-	15,1	37,2	30,5	10,6	3,7	1,7	1,7	1,2	100
5	76,1	19,6	3,2	0,7	0,3	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	100
6	82,2	14,7	2,3	0,5	0,2	0,0	-	0,0	0,0	0,0	100
7	-	73,5	22,3	3,2	0,7	0,2	0,1	0,0	0,0	0,0	100
8	-	80,4	16,4	2,3	0,7	0,2	-	-	-	-	100
9	60,7	17,4	14,2	5,4	1,5	0,5	0,1	0,1	0,1	0,1	100
Vidējā	37,8	28,7	22,5	7,5	2,3	0,8	0,2	0,1	0,1	0,1	100

* Ģimenes tipi atbilst 2. tabulas 1. ailē uzrādītajiem.

5. tabulā (ģimeņu sadalījums pēc lieluma katrā tipē ietvaros, procentos).

Vislabāk pēc relatīvajiem lielumiem (5. tabulā) novērtēt katrā ģimenes tipē raksturīgo (modālo) lielumu un tāpat citus raksturīgākos (submodālos) lielumus.

Pirma tipē ģimenēm modālā ir bezbērnu ģimene: vīrs un sieva (36 % no šī tipē ģimeņu skaita). Tālāk seko ģimenes ar vienu bērnu (32 %), ar diviem bērniem (26 %). Lielākas šī tipē ģimenes maz izplatītas.

Ja ģimenē bez laulāta pāra ar vai bez bērniem dzīvo kāds no laulāto vecākiem (2. tips), ģimenes modālais lielums kļūst par diviem cilvēkiem lielāks - 4 ģimenes locekļi - un pēc biežuma izteiktāks (41 %). Arī submodālie ģimenes lielumi palielinās par vienu cilvēku. Bezbērnu ģimenes šajā grupā nedaudz retākas (31 %) nekā pirma tipē ģimenēs (36 %).

Ja ģimenē bez laulāta pāra ar vai bez bērniem un kāds no viņu vecākiem (vai bez tā) dzīvo vēl kāds (-i) radnieks, ģimenes modālais lielums kļūst vēl par vienu cilvēku lielāks - 5 ģimenes locekļi. Minimālais šīs grupas pieaugušo ģimenes locekļu skaits ir 3, bet var būt arī 4. Tādēļ viennozīmīgi noteikt bezbērnu ģimeņu īpatsveru šajā grupā nevar.

Vislielākas ir tās ģimenes, kuras veido divi vai vairāki laulāti pāri (parasti divas pusaudzes) ar vai bez bērniem, ar vai bez laulāto vecākiem un ar vai bez citiem radniekiem (4. tips). Šī tipē ģimenē ir minimāli nepieciešami četri pieauguši ģimenes locekļi, tādēļ izplatītākas ir piecu cilvēku ģimenes (37 %), un vienīgi šī tipē ģimenēs vēl samērā izplatītas arī septiņu cilvēku ģimenes (11 %), kādas citos ģimeņu tipos ir retas.

Tālākie tipi pieder nepilno ģimeņu grupai. Ir redzams, ka ģimenēs "māte ar bērnu (-iem)" (5. tips) un "tāvs ar bērnu (-iem)" (6. tips) ar lielu pārsveru dominē divu cilvēku ģimenes: māte ar vienu bērnu - 76 %, bet tāvs ar vienu bērnu - 82 % no attiecīgā tipē ģimeņu kopskaita. Laulības, kuras pietiekami šķīršanās, vismaz trīs ceturtdaļās gadījumā piedzīst tikai viens bērns.

Līdzīgas secinājumus iegūstam, vērtējot nākošo divu ģimeņu tipu (Nr. 7. un 8.) modālos lielumus. Tā kā šo tipu ģimenes ir jābūt vismaz diviem pieaugušajiem, tad atkal ap trīs ceturtdaļām ir ģimenes ar vienu bērnu.

Tautas skaitīšanas materiāli neatklāj, kāds ir raksturīgākā devīta ģimeņu tipa uzbūve. Var pieņemt, ka tajā nonāca kopā dzīvojoši brāļi vai (un) māses, ja nevienam no tiem nav bērnu, tāpat cilvēki bez laulības vai asin radniecības saitēm, ja tie dzīvo līdzīgi kā ģimene u.c. Ir redzams, ka šādās ģimenēs galvenokārt ir tikai divi cilvēki, tātad bez bērniem.

Novērtējot visu Latvijas ģimeņu sadalījumu pēc lieluma (5. tabulas padēja rinda), jāsecina, ka pie mums dominē mazas un vidējās 2-4 cilvēku ģimenes. Piecu un sešu cilvēku ģimeņu ir maz, bet vēl lielākas ģimenes ir jāvērtē kā retes. Visa Latvija bija tikai 605 ģimenes ar 10 vai vairāk ģimenes locekļiem (ap 550 no tām ar 10 cilvēkiem).

Ģimeņu un to tipu raksturojumu vēl var papildināt, noskaidrojot, cik no tajās esošajiem ģimenes locekļiem ir bērni līdz 18 gadu vecumam, tātad pirms darba spēju vecuma, kuri paresti atrodas ģimenes pilnā apgādībā (6. tabula).

Tabulas padēja sīle parāda, ka no 1000 ģimenēm nepilngadīgi bērni ir 550 ģimenēs, tātad lielās līnijās tikai katrā otrā ģimenē. Pārējās ģimenes savus bērnus ir jau izaudzējušas (tie ir vecāki par 18 gadiem) vai bērnu nemaz nav bijis. Vislielākā slodze šajā nozīmē ir 3., 4., 7., 8. tipa ģimenēm, kur laulātais pāris dzīvo kopā ar kādu no saviem vecākiem. Ir saprātīgi pieņemt, ka tie daudz agru un ļoti agru laulību bērnu, kuru vecāki vēl nav iespējuši kļūt sociāli neatkarīgi no saviem vecākiem. Brīvā valodā tie varētu runāt par divu paaudžu vecāku bērniem.

Nepilngadīgi bērni visretāk sastopami devīta tipa ģimenēs, par kuru hipotētisko sastāvu jau minējām.

Tā kā bērnus paresti apgādā divi vecāki, bērnu īpatsvers visu ģimenes locekļu vidū ir ap divas reizes mazāks nekā to ģimeņu īpatsvers, kurās bērni ir, visu ģimeņu kopskaitā (6. tabulas 4. un 5. sīle). Vērtējot pēc nepilngadīgo bērnu īpatsvera

6. tabule

Līdz 18 gadiem veci bērni dažādu tipu ģimenes
1989.g.

Ģime- nes tips Nr.	Iedzīvotā- ju skaits ģimenās	Līdz 18 gadiem veci bērni		No 1000 attie- cīgā tipe ģimenā ģi- menes ar bērniem līdz 18 g.
		skaits	īpatsvars no visiem ie- dzīvotajiem, %	
1	1 424 410	418 885	29,4	535
2	165 977	36 011	21,7	580
3	175 366	42 056	24,0	663
4	99 392	22 252	22,4	789
5	256 457	82 787	32,3	533
6	24 907	5 942	23,9	404
7	53 554	17 334	32,4	819
8	5 825	1 599	27,5	719
9	77 661	16 169	20,8	395
Kopā vai vidēji 2	2 283 549	643 035	28,2	550

visu ģimenes locekļu skaitā, ekonomiski visgrūtākos apstākļos ir 5. un 7. tipu ģimenes, kuras veido mātē ar bērnu (-iem) bez vai ar kādu citu ģimenes locekli. Tomēr diez vai bus pareizi kārtājo reizi aicināt sabiedrību sniegt materiālu palīdzību šīm ģimenēm. Uzmanība būtu jākoncentrē uz ģimeņu noturības palielināšanu, lai šādu nepilno ģimeņu būtu mazāk. Tas savukārt prasīs ieaudzināt jauniešos daudz lielāku atbildību, slēdzot laulības vai vienkārši veidojot sakarus, kuru rezultātā var dzimt bērns. Materiālais pabalsts, ko valsts sniedz nepilnajām ģimenēm ar nepilngadīgiem bērniem, pat samazina šādu atbildību.

Dati par vientautības un jauktajām ģimenēm parādīti 7. un 8. tabulās. Šīs tabulas visumā apstiprina secinājumus, kuras var gaidīt, zinot vientautības un jaukto laulību attiecības pēdējās desmitgades. Rēķinot pēc ģimenes locekļu skaita,

vientautības ģimenes dzīvo 71 %, bet jauktajās 29 % no ģimenes dzīvojošiem iedzīvotājiem. Raķinot pēc ģimeņu skaita, vientautības ģimeņu īpatnība ir nedaudz lielāka. Pilsētās tautību sajaukšanās process ir aizgājis tālāk kā laukos. Ja laukos jauktajās ģimenes dzīvo 24 %, tad pilsētās - 32 %, starpība 8 procentu punkti.

7. tabula

Ģimeņu un ģimenes locekļu sadalījums pa tautībām 1989.g.

	Ģimeņu		Ģimenes locekļu	
	skaita	struk- tūra, %	skaita	struk- tūra, %
Visas ģimenes	731 855	100	2 283 549	100
tajā skaitā:				
ģimenes, kur visi to locekļi pieder vienai tautībai	530 784	72,5	1 612 430	70,6
no tām:				
latviešu	318 792	43,6	984 136	43,1
krievu	174 006	23,8	517 362	22,7
ukraiņu	8 194	1,1	24 891	1,1
baltkrievu	12 650	1,7	36 515	1,6
lietuviešu	3 492	0,5	9 452	0,4
ebreju	4 717	0,6	13 475	0,6
poļu	5 471	0,7	14 567	0,6
citas	3 462	0,5	12 032	0,5
ģimenes, kuru locekļi pieder dažādām tautībām	201 071	27,5	671 119	29,4

8. tabula

Pilsētu un lauku iedzīvotāju ģimeņu un
ģimenes locekļu sadalījums pa tautībām 1989.g.

	Ģimeņu		Ģimenes locekļu	
	skaits	struk- tūra, %	skaits	struk- tūra, %
Pilsētu iedzīvotāju ģimenes	523 370	100	1 620 814	100
t.sk.ģimenes, kuru visi locekļi pieder vienai tautībai	367 761	70,3	1 107 276	68,3
no tām: latviešu	188 395	40,0	576 504	35,6
krievu	151 068	28,9	448 507	27,7
ģimenes, kuru locekļi pieder dažādām tautībām	155 609	29,7	513 538	31,7
Lauku iedzīvotāju ģimenes	208 485	100	662 735	100
t.sk.ģimenes, kuru visi locekļi pieder vienai tautībai	163 023	78,2	505 154	76,2
no tām: latviešu	130 397	62,5	407 632	61,5
krievu	22 938	11,0	68 855	10,4
ģimenes, kuru locekļi pieder dažādām tautībām	45 462	21,8	157 581	23,8
Viass ģimenes	731 855	x	2 283 549	x

Vēl pēc tautas skaitīšanas rezultātu izstrādes tabulām var redzēt ģimeņu lielumu pa grupām, kuras izdalītas pēc tautības pazīmes. Vidējais ģimenes locekļu skaits ģimenē ir bijis:

visām ģimenēm 3,1;
ģimenēm, kur visi locekļi vienas tautības 3,0;
latviešu vientaubības ģimenēs 3,1;
ģimenēs, kuru locekļi dažādās tautības ..... 3,3.

Ja ģimeni traktēbu plašā nozīmē, kā īpašus sadzīves tipus varētu uzskatīt "atsevišķi dzīvojošos ģimenes locekļus" un "vieniniekus". Parasti gan šos tipus ģimenēm nepieskaita un

aplāko ārpus tām, jo par ģimeni īsti var runāt tikai tad, ja tajā ir apvienojušies un dzīvo kopā vismaz divi ģimenes locekļi. Tomēr, lai tautas mīnīšunīņu modelis būtu pilnīgs, mūsu tēmas ietvaros ir jāaplāko arī atsevišķi dzīvojošie ģimenes locekļi un vieninieki. Viņu izplatība bija jau parādīta 1. tabulā.

Atsevišķi dzīvojošos ģimenes locekļus tālāk var grupēt pēc vecums un dzimuma (9. tabula). Ir redzams, ka raksturīgā vecumā dzīvei ārpus ģimenes ir 15-24 g. Šis vecuma robežas jāvērtē kā tuvinātes, jo mums nav datu par atsevišķi dzīvojošo ģimenes locekļu skaitu pa vienu gadu lielām vecuma grupām.

9. tabula

Atsevišķi dzīvojošo ģimenes locekļu sadalījums pa vecuma grupām 1989.g.

Vecuma grupas	Vīrieši un sievietes		Vīrieši	Sievietes
	skaits	%		
Kopskaitis	132 536	100	87 636	44 900
t.sk. līdz 15 g.	3 447	2,6	1 940	1 507
15-19 g.	46 134	34,8	33 728	12 406
20-24 g.	25 046	18,9	19 939	5 107
25-29 g.	7 820	5,9	6 100	1 720
30-34 g.	6 108	4,6	4 883	1 225
35-39 g.	5 224	4,0	4 021	1 203
40-44 g.	4 559	3,4	3 137	1 422
45-49 g.	5 574	4,2	3 340	2 234
50-54 g.	5 810	4,4	3 008	2 802
55-59 g.	5 492	4,1	2 489	3 003
60-64 g.	5 128	3,9	1 777	3 351
65-69 g.	3 967	3,0	1 142	2 825
70 un vairāk vec. nezināms	8 222 5	6,2 0,0	2 129 3	6 093 2
Vidējais vecums, gadi	32,7	x	28,4	41,0

Norādītajā vecumā ārpus ģimenes dzīvo ap trīs reizes vairāk vīriešu nekā sievietes. Arī visās vecumu grupās kopā ņemot ārpus ģimenes dzīvo divas reizes vairāk vīriešu nekā sievietes. Iemesli tam varētu būt vairāki. Vīrieši biežāk aiziet no vecāku ģimenēm, ja vēl nav nodibinājuši savu ģimeni, sievietes pārsvarā tādos apstākļos paliek vecāku ģimenē. Tāpat sava nozīme varētu būt, ka jaunieši skolu izvēlas, mazāk ņemot vērā, vai tā ir dzīvesvietas tuvumā vai nē, kamēr jauniešes tam pievērš lielāku vērību.

Sākot no 55 g. vecuma atsevišķi dzīvojošu sieviešu ir vairāk nekā vīriešu, un šī starpība turpmākajās vecumu grupās palielinās. Iemesls varētu būt sieviešu garākais mūža ilgums. Ja sieva pārdzīvo savu vīru, bet bērni jau ir aizgājuši savā dzīvē, viņa paliek viena un var skatīt sevi par atsevišķi dzīvojošu ģimenes locekli, ja ir kopīgs budžets vai regulāri materiālie sakari ar dēlu vai meitas ģimeni.

Par vieniniekiem tautas skaitīšana registrārijā ņem personas, kurām nav radu vai arī ir' radi, bet kas pastāvīgi dzīvo atsevišķi un kam nav kopīga budžeta vai regulāru materiālu sakaru ar viņiem (10. tabula).

Vieninieku ir ļoti maz bērnības vecumā (līdz 15 g.). To skaits nedaudz pieaug līdz 24 g. vecumam, pēc tam samazinās, jo vieninieki šajā vecumā nodibina ģimenes laulības ceļā. Relatīvi vismazāk vieninieku 30-44 g. vecumā. Tālākajās vecumu grupās, vērtējot vienkārši pēc attiecīgo vecumu grupu īpatsvara kopējā vieninieku skaitā (10. tabulas 3. sīle), vieninieku īpatsvars strauji pieaug. Ja raķinātu vieninieku īpatsvaru katras vecumu grupas kopējā iedzīvotāju skaitā, šī tendence parādītos vēl spilgtāk, jo lielāka vecumu grupās iedzīvotāju skaits samazinās. Vismasveidīgākā vientulība sākas pēc 70. mūža gada. Vientulība ir vecu cilvēku nelsme.

Vērtējot sadalījumus atsevišķi vīriešiem un sievietēm, var redzēt, ka mūža vidusdaļā ir vairāk vientuļu vīriešu, bet, sākot ar 50 g. vecumu, vairāk ir sievietes. Turklāt, pieaugot vecumam, šī starpība strauji palielinās. Tam par cēloni atkal varētu būt atšķirīgs mūža ilgums. Vieninieka

Viriešu vidējais vecums 45 gadi, sievietes - 59.

10. tabula

Vieninieku skaits un sadalījums
pa vecuma grupām 1989.g.

Vecuma grupas	Virieši un sievietes		Virieši	Sievietes
	skaits	%		
Vieninieku kop skaits	250 482	100	93 636	156 846
t.sk. līdz 15 g.	3 750	1,5	2 125	1 625
15-19 g.	8 718	3,5	4 176	4 542
20-24 g.	18 918	7,5	10 533	8 385
25-29 g.	14 167	5,7	8 465	5 702
30-34 g.	10 933	4,4	6 946	3 987
35-39 g.	11 145	4,4	7 419	3 726
40-44 g.	11 918	4,8	7 278	4 640
45-49 g.	17 438	7,0	9 459	7 979
50-54 g.	20 475	8,2	9 139	11 336
55-59 g.	23 383	9,3	8 002	15 381
60-64 g.	27 482	11,0	6 120	21 362
65-69 g.	23 657	9,4	3 881	19 776
70 un vairāk	58 481	23,3	10 082	48 399
vec. nezināms	17	0,0	11	6
Vidējais vecums, gadi	53,6	x	44,9	58,8

BERNU UN VECĀKU TAUTĪBA

Jēdzieni "tauta", "tautība", "nācija" ir skaidri sarunu valodā un publicistikā. Zinātniski precīzi tos norobežot grūti. Piemēram, ir latviešu tauta un Latvijas tauta - tauta nācijas nozīmē un tauta kā visi velsts iedzīvotāji. Skaidrāki jau ir tautības un nācijas jēdzieni, kuri praktiski ir sinonīmi. Prof. H. Strods norāda uz divām nācijas definīcijām: šķērpakāpju, kura ilgi bija veldoša PSRS (teritorija, ekonomika, valoda, psihiskā kopība), un pasaulē pastāvoša trīspakāpju (kopīga izcelšme, kopīga kultūra un kopīga nākotne).¹

Pēdējās tautas skaitīšanās, kuras ir notikušas Latvijā pēc PSRS izstrādātās metodikas, ar tautu saprata visus valsts iedzīvotājus, bet tautību katrs aptaujātais norādīja pats bez kādiem ierobežojumiem. Bērnu tautību noteica vecāki.² Iepriekš

¹ Strods H. Ievācēkija Latvijas vēsture. R.: LU, 1990. - 4. lpp.

² Instrukcija par 1989. gada Visāsvienības tautas skaitīšanas kārtību, tālpā dzīvojošo sarakstu un skaitīšanas lapu izpildīšanu (PSRS Valsts statistikas komitejā).

1935.g. tautas skaitīšanā tautību noteica citādi vienīgi bērniem.

"1935.gada tautas skaitīšanā katrs pieaugušais savu tautību noteica pilnīgi brīvi bez kādas ietekmēšanas. Ja kāds nebija skaidrībā par savu tautību, tad pēdējo noteica pēc tā, pie kādas tautības pieder vecāki vai asinsradnieki, kurai tautai stāv tuvāk kulturalā ziņā un kādu valodu runā ģimēnē. Bērniem, ja viņu vecāki nav vienas tautības piederīgie, tautību noteica šādi: ja viens no bērna vecākiem, vienalga, tēvs vai māte, ir latviešu tautības, tad bērns ir latviešu tautības. Tas arī pilnīgi pamatots... arī tāds, ka jauktu laulību bērniem, kuriem viens no laulātiem ir latvietis, jāapmeklē latviešu skola. Turpretī, ja no bērna vecākiem neviens nav latviešu tautības, tad bērna tautību brīvi noteica vecāki - ja tas nenotika, tad to noteica pēc tēva tautības, bet, ja tēvs nebija zināms, tad pēc mātes tautības." (Ceturtnā tautas skaitīšana Latvijā 1935. gadā. R.: Valsts statistiskā pārvalde, 1939. - 285. lpp.)

minētās jēdzienu skaidrojumu grūtības bija piemērotas vienīgi tādēļ, lai attaisnotu statistikas praksī, pieļaujot katram pašam noteikt savu tautību, jo pēgsidām nav objektīvu vispārpieņemtu kritēriju, ar kuriem noteikt cilvēka piederību tai vai citai tautībai (nācijai).

Viena no galvenajām pazīmēm, kura norāda cilvēka piederību kādai tautībai, ir dzimtā valoda. Iepriekš minētajās definīcijās vienā gadījumā valoda bija norādīta tieši, otra - jāsaprot kā kopīgas kultūras sastāvdaļa. Valstīs, kurās dzīvo dažādu tautību iedzīvotāji, tautība ar dzimto valodu var arī nesakrist. 1989.g. tautas skaitīšanā Letvijā par latviešiem sevi skaitīja 36,6 tūkstoši iedzīvotāju, kuru dzimtā valoda nav latviešu valoda. Tāpat 11,2 tūkstoši krievu par savu dzimto valodu neuzskatīja krievu valodu.

Jāsecina, ka katra tautība (nācija) sastāv no plaša galvenā masīva, no iedzīvotājiem, kuri pēc visām pazīmēm atbilst šai tautībai, un no iedzīvotājiem, kuri ir nolēmuši savu nākotni saistīt ar šo tautību, bet praksē tas vēl jāpildīs: vispirms jāpaveic galvenais - jāiemācās šīs tautības valoda.

Hipotēzes līmenī varētu domāt, kādi būtu rezultāti, ja tautas skaitīšanā pieļautu atbildi "bez tautības", līdzīgi kā tajās valstīs un tajos laikos, kad jautājumam par tautību tika pieļauta atbilde "bez tautības". Tomēr diez vai kādreiz šādu nostādni realizēs un tas mērķtiecība ir problemātiska.

Valstīs, kurās nav izteikta vienas tautības iedzīvotāju dominānce, bet ir samērā līdzīgs divu vai vairāku tautību iedzīvotāju skaits, tautību saplūšana notiek jauktu (heterogēnu) laulību ceļā. Letvijā, piemēram, pēdējos gados jauktu laulību īpatsvars vidēji visām tautībām sasniedz 36 %, bet latvieši apmēram 20 % (1990.g. - 19 %) gadījumu dzīvesbiedru starp citā tautībā, kura dzīvo Letvijā.³ Abi dažādo tautību dzīvesbiedri parasti savas tautības nemaina. Kāda tautība būs viņu

³ Iedzīvotāju dabiskā kustība un migrācija Letvijā
republikā 1989. gadā. R.: VSK, 1990. - 170. lpp.

bērniem? Citiem vārdiem, kādu tautību izvēlāsies šie bērni, sasniedzot pilngadību, vai kādu tautību tiem norādīs vecāki pirms pilngadības sasniegšanas?

Neapspriedisim jautājuma bioloģiskos un ģenētiskos aspektus. No sociāla viedokļa, kuru arī fiksē statistika, jauktā ģimene nosliecas uz vienu vai otru no vecākiem tautību, ģimenē lieto vienu vai otru no vecākiem dzimto valodu, kuru kā pirmo piesevinās bērni. Tādāļ var pieņemt, ka bērni tiecas uz vienu vai otru tautību un pakāpeniski ieplūst tajā.

Vērtējot no konkrētas nācijas viedokļa, mūsu gadījumā no latviešu viedokļa, jaukto laulību sekas ir divējādas. Tās ģimenes, kuras audzina bērnus latviskā garā un atzīst viņus par latviešiem, palielina latviešu skaitu, izmantojot svešu asiņu piesešu. No otras puses, ģimenes, kurās nostiprinās citas tautības mentalitāte, papildina šīs nācijas iedzīvotāju skaitu un latviešiem viņu pārnācēji zūd. Kādās attiecībās noris šie procesi, to rāda tautas skaitīšanas rezultāti.

Izmantojot 1. tabulas datus, var aprēķināt latviešu jaunākās paaudzes (līdz 15 g. vecumam) sadalījumu pēc vecāku tautības⁴ (rezultāti vēlāk vērtējumu ceļā tiks precizēti):

abi vecāki latvieši	274,0 tūkst. jeb 83,0 %
māte latviete, tēvs nē	27,5 tūkst. jeb 8,5 %
tēvs latvietis, māte nē	26,7 tūkst. jeb 8,1 %
abi vecāki citas tautības	2,1 tūkst. jeb 0,6 %

Tātad vismaz 17 procentiem no latviešu jaunākās paaudzes iedzīvotājiem viens vai pat abi vecāki nav latvieši. Šī ir t.s. tautībā ienākošā asimilācija, kura palielina latviešu skaitu, bet nav zināms, kā izmaiņa tās savdabību, deformē mentalitāti.

Tālāk 1. tabulā ir redzams, ka latviešu tautībā ienākošās asimilācijas plūsmas galveno daļu veido jauktās ģimenes, kurās viens no vecākiem ir latvietis, bet otrs - krievs, - otras Latvijā izplatītākās tautības piederīgais.

⁴ Visi dati, ja nav norādīts citādi, aprēķināti, izmantojot kā pirmavotu Latvijas Valsts statistikas komitejas 1989.g. tautas skaitīšanas rezultātu izstrādes.

1. tabula

Līdz 15 g. veco latviešu tautības iedzīvotāju sadalījums pēc vecāku tautības Latvijā 1989.g.

Mātes tautība	Tēva tautība							Kopā	teja skaita tevs - nelatvietis	
	latviešu	krievu	ukraiņu	baltkrievu	poļu	lietuviešu	cits			
Latviešu	273 979	13 723	2933	3258	2201	3508	151	1714	301 467	27 488
Krievu	14 128	533	94	77	78	117	1	43	15 071	943
Ukraiņu	1 868	50	30	12	18	24	3	14	2 011	143
Baltkrievu	3 696	108	24	48	18	34	0	13	3 941	245
Poļu	2 613	103	18	22	31	44	0	19	2 850	237
Lietuviešu	3 148	136	56	55	33	145	0	15	3 588	440
Ebreju	80	7	0	1	0	3	1	1	93	13
Cits	1 143	51	17	5	10	22	0	17	1 265	122
Kopā	300 655	14 711	3172	3478	2381	3897	156	1836	330 286	29 631
teja skaita rate - nelatvieta	26 676	988	239	220	180	389	5	122	28 819	2 143

Analizējot un vērtējot uzrādītos skaitļus, ir jāņem vērā virkne metodisku īpatnību. Valsts statistikas komiteja ir speciālas izstrādnes "Jauktu tautību ģimeņu otrās paaudzes pārstāvju sadalījums atkarībā no izvēlētās tautības (tabula 71c)". Tabulas sastādītas atsevišķi par katras tautības, piem., latviešu līdz 15 g. veciem bērniem, grupējot tos pēc vecāku tautībām. Tabulā nav uzrādīts bērnu skaits, kuriem abi vecāki ir ar tādā pat tautību kā bārns tautība. Šo skaitu 1. tabulā nes atrodām kā starpību starp visu līdz 15 g. veco latviešu skaitu (330 286) un to latviešu bērnu skaitu, kuriem viens vai abi vecāki nav latvieši un kuri ir uzrādīti 71c tabulā. Starpība 273 979 ir uzrādīta 1. tabulas 1. diagonālajā rūtī.

Šāds aprēķins, ko varētu uzskatīt par "starpības jeb bilances metodi", statistika ir vispārpieņemta un pats par sevi iebildumus nerada. Tomēr, zinot tautas skaitīšanas īpatnības, strūnas ir vajadzīgas.

Tautas skaitīšana katram cilvēkam tieši reģistrāža tikai vienu reizi, bet vecāku, reāp., bērnu tautība netiek reģistrēta. Tātad ziņas par bērniem pēc viņu vecāku tautības (tabula 71c) varēja iegūt vienīgi kompleksi izstrādājot datus par ģimenēm. Tautas skaitīšanas lapas bija norādītas radniecības saites starp ģimenes locekļiem, ja tie dzīvo vienā ģimenē un līdz ar to tiek ierakstīti kopējā (-s) skaitīšanas lapā. Tikai ņemot vērā šīs radniecības saites, tālāk ir iespējams noskaidrot konkrētu bērnu vecāku tautību.

Ja bērns strādās valsts apgādībā bērnu namā, viņš parasti tiek reģistrēts kā vieninieks, un uzrādītā veidā noskaidrot viņa vecāku tautību nevar. Tāpat nevar noskaidrot to bērnu vecāku tautību, kuri tautas skaitīšanas laikā strādās skolā internātos u.c. uz laiku, ilgāku par 6 mēnešiem, un līdz ar to tiks skaitīti jaunajā dzīves vietā kā atsevišķi dzīvojoši ģimenes locekļi. Izņemot "starpības (bilances) metodi", šādi bērni nonāk grupā, kur abu vecāku tautība atbilst bārns tautībai, ja arī visas gadījumos tas tā nav.

Kā vieniniekus 1989. g. tautas skaitīšana Latvijā re-

gistrājs 3750 līdz 15 gadus vecus iedzīvotājus (bērņus), bet kā atsevišķi dzīvojošus ģimenes locekļus - 3447, kopā 7197. Ja vertējam, ka no viņiem tāpat kā no visiem Latvijas iedzīvotājiem 52,04 % bija latvieši, tad šādos apstākļos dzīvoja 3745 latviešu bērņi. Ja savukārt pieņemam, ka ap 20 % no tiem ir dzimuši jauktajās ģimenēs, tad šajā kontingenta nonāk 750. Ja šie bērņi, lietojot "starpības metodi", nepamatoti tika pieskaitīti vientautes latviešu ģimenēs dzimušiem, tad pedājas grupas palielinājums uz šī faktora rēķina nevar pārsniegt 0,2-0,3 %.

Ievērojamāk kopsainu var nānīt bērņi, kuri dzīvo nepilnējās ģimenēs. Tā kā šādos gadījumos viens no vecākiem ģimenes nedzīvo, viņš ģimenes netika skaitīts un viņa tautība pēc tautas skaitīšanas lapām nev noskaidrojama. Līdz ar to arī šādi bērņi izstrādnes tabulā 71c nenonāca pat tad, ja vienīga no uzrādītajiem vecākiem tautība nesakrita ar bērņa tautību. Par to liecina tas, ka izstrādnes tabulā nav ailas (rindas) "tāva (mātes) tautība nezināma". Līdz ar to arī nepilnās ģimenes dzīvojošie bērņi, rēķinot starpību, visi nonāk grupā, kur abu vecāku tautība sakrīt ar bērņa tautību, tādējādi jau diezgan ievērojami palielinot šīs grupas īpatsveru.

Deži vertējumi, kāds varētu būt to jauktajās ģimenēs dzimušo latviešu bērņu skaits, kuri tautas skaitīšanas laikā ir dzīvojuši nepilnās ģimenēs, ir parādīti 2. tabulā. Aprēķinu pamatā ir ģimeņu un tējās dzīvojošo bērņu grupējums pēc tautas skaitīšanas materiāliem (izstrādes tabulā 40 c). Iznāk, ka, rēķinot ar "starpības metodi", vientautes ģimenēm nepamatoti varētu būt pieskaitīti 10,8 tūkst. bērņu. Ja tiem vēl pieskaita 0,8 tūkst. latviešu jaukto ģimeņu bērņu, kuri dzīvoja kā vieninieki vai atsevišķi dzīvojoši ģimenes locekļi, tad korekcija ir jāizdara par 11,6 tūkst., tos atskaitot no vientautes ģimeņu bērņiem, bet pieskaitot proporcionāli jaukto ģimeņu bērņiem. Pēc tādās korekcijas galīgie rezultāti ir šādi:

2. tabula
Ģimeņu, kurās ir līdz 18 g. veci bērni,
raksturojums

Ģimenes tips	Ģimeņu skaits	Līdz 18 g. vecu bērnu skaits	Vērtējumi		
			līdz 15 g. vecu bērnu skaits ¹	tajā skaitā latvie- ši ²	no tien dzimuši jauktās ģimenes, tūkst. ³
Visas ģimenes ar bērniem līdz 18 g. vec.					
	402 337	643 035	542 143	282 131	56,4
tajā skaitā:					
1. Laulāts pāris ar bērniem	248 780	418 885	353 162	183 785	36,7
2. Laulāts pāris ar bērniem un kādu no saviem vecākiem	23 921	36 011	30 361	15 800	3,2
3. Laulāts pāris ar bērniem, ar kādu no saviem vecākiem un citiem radniekiem	25 892	42 056	35 457	18 452	3,7
4. Divi vai vairāki laulāti pāri ar bērniem	13 969	22 252	18 761	9 763	2,0
Kopā 1.-4. rindas					
	312 562	519 204	437 741	227 800	45,6
5. Māte ar bērniem	59 467	82 787	69 798	36 324	7,3
6. Tāvs ar bērniem	4 534	5 942	5 010	2 607	0,5
7. Māte ar bērniem un kādu no saviem vai vīra vecākiem	13 206	17 334	14 614	7 605	1,5

8. Tavs ar bērniem un kadu no seviem vai sievas vecākiem	1 294	1 599	1 348	701	0,1
9. Cits tips	11 274	16 169	13 632	7094	1,4
Kopā 5.-9. rindas	89 775	123 831	104 402	54331	10,8

Piezīmes.

1. Ceturtais ailes skaitļi apraķināti, ņemot 84,31 % no iepriekšējās, atbilstoši visas Latvijas iedzīvotāju vecuma struktūrai.
2. Piektais ailes skaitļi apraķināti, ņemot 52,04 % no iepriekšējās, atbilstoši latviešu ģimēņu ipatsvaram visu Latvijas iedzīvotāju skaitā.
3. Sešais ailes skaitļi apraķināti, ņemot 20 % no iepriekšējās, atbilstoši jauktu latviešu laulību ģimēņiem, un noapaļoti līdz tuksmitiem cilvēku, jo lielāka precizitāte šeit nav iespējama.

abi vecāki latvieši	262,4 tukst.jeb 79,4 %
māte latvieti, tavs nē	33,2 tukst.jeb 10,1 %
tavs latvietis, māte nē	32,2 tukst.jeb 9,7 %
abi vecāki citas tautības	2,5 tukst.jeb 0,8 %
Kopā	330,3 tukst.jeb 100 %

Tāpat vientautas latviešu ģimēnes ir dzimuši tikai 79,4 % līdz 15 g. vecie latviešu bērni. Šis ģimēņu īpatsvars ļoti atbilst vientautas laulību ģimēņu īpatsvaram pēdējos gados.

Līdzīgi apsvērumi ir spēkā arī attiecībā uz citām Latvijas dzīvojošajām tautībām, skat., piem., 5. tabulu, kuras rezultātus varētu korigēt līdzīgā veidā.

Ja jauktā ģimēnē, kur viens no dzīvesbiedriem ir latvietis, bērns neizvēlas latviešu tautību (vai mazgadīgiem bērniem citu tautību uzrāda vecāki), tad no latviešu tautības (nācijas) viedokļa varam runāt par izejošo asimilāciju.

Izejošās asimilācijas plūsma, kuru varētu nosaukt arī par

disimilāciju, ir parādīta 3. tabulā.

3. tabula

Latvija dzīvojošo līdz 15 g. veco neletviešu skaits un sadalījums, kuri dzimuši jauktās un homogēnās latviešu ģimēs 1989.g.

Vecāku tautība	Bērņa tautība							Kopā
	krievu	ukrai- ņu	balt- krie- ņu	poļu	lie- tu- vie- šu	ebre- ju	cita	
Abi latvieši	383	6	12	4	17	0	56	478
Māte latvietis, tāvs: krievs	8343	19	10	13	5	0	10	8400
ukrainis	387	428	6	1	0	0	3	825
balt- krievs	464	2	459	6	1	0	5	937
poļis	94	1	1	272	0	0	4	372
lietuvietis	23	2	0	1	190	0	3	219
ebrejs	17	0	2	0	0	0	0	19
citas tautības	111	0	2	0	0	0	311	424
Kopā	9439	452	480	293	196	0	336	11196
Tāvs latvietis, māte:								
krieviete	7411	30	9	12	6	0	11	7479
ukrainiete	220	250	8	0	4	0	3	485
baltkrieviete	442	7	301	4	5	0	5	764
poļiete	127	5	5	201	4	0	2	344
lietuviete	31	2	3	1	237	0	2	276
ebrejieta	10	2	0	1	0	4	1	18
citas tautības	88	9	3	1	1	1	145	248
Kopā	8329	305	329	220	257	5	169	9614
Pavisam	18151	763	821	517	470	5	561	21288

Piecpadsmit gadu laikā jauktajās latviešu ģimēnās ir izaudzāti vismaz 21 tūkstošs bērnu citām tautībām. Tas ir latviešu skaita zaudējums, samazina latviešu īpatsvaru dzimtajā teritorijā (līdzīgi kā migrācija), bet tautas mentalitāti un ģenofondu spārdaud tikai netieši (samazinot latviešu īpatsvaru Latvijas iedzīvotāju skaitā).

Jaukto latviešu ģimeņu rezultativitāti kopumā parāda 4. tabulas dati. Jauktajās latviešu ģimēnās liela pārsvarā ir auguši latviski bērni - 73 % no kopskaita. Atlikušie sadalās šādi: krievi 23 %, citas tautības 4 %.

4. tabula

Latvijā dzīvojošo līdz 15 gadu veco iedzīvotāju skaits un sadalījums, kuri dzimuši jauktās laulībās, kur viens no dzīvesbiedriem ir latvietis

Vecāku tautība	Bērnu tautība							
	Skaits				Procentos			
	latvieši	krievi	citas tautības	kopā	latvieši	krievi	citas tautības	kopā
Māte latvietis, tēvs nē	27488	9439	1757	38684	71,06	24,40	4,54	100
Tēvs latvietis, māte nē	28819	8329	1285	38433	74,99	21,67	3,34	100
Kopā	56307	17768	3042	77117	73,02	23,04	3,94	100
	<u>Procentos</u>							
Māte latvietis, tēvs nē	48,82	53,12	57,76	50,16	x	x	x	x
Tēvs latvietis, māte nē	51,18	46,88	42,24	49,84	x	x	x	x
Kopā	100	100	100	100	x	x	x	x

Bez tam homogēnās ģimēnās (abi vecāki latvieši) ir dzimuši 478 cittautieši (t.sk. 383 krievi), bet ģimēnās, kur abi vecāki cittautieši - 2143 latvieši.

Tā kā šejā gadījumā nav izmantots vientsaites ģimenes au-
gušo bērnu skaits, kuru ieguvām, izmantojot nevien tiešas skai-
tišanas, bet arī vērtējumu rezultātus, 4. tabulas procentu
skaitļiem vajadzētu būt precīzākiem.

Jo mazāks ir kādas tautības īpatsvars aplūkojamā terito-
rijā dzīvojošo iedzīvotāju skaitā, jo vairāk šī tautība pā-
kļauta gan ienakošai, gan izejošai asimilācijai. Piemēram,
otra Latvija izpletīta - krievu tautība atjaunojas šādi:⁵

abi vecāki krievi	152,2 tūkst. jeb 68,5 %;
māte krieviete, tēvs nē	30,7 tūkst. jeb 13,8 %;
tēvs krievs, māte nē	34,0 tūkst. jeb 15,3 %;
abi vecāki citas tautības	5,4 tūkst. jeb 2,4 %.

Plašāki dati parādīti 5. tabulā.

Tā kā krievi Latvijā 1989. g. sastādīja 34 % no visu ie-
dzīvotāju skaita, bet latvieši 52 %, krievi Latvijas robežās
lielākā mērā atjauno savu skaitu ar citu tautību palīdzību.
Ja Latvija būtu vienīgā zeme, kur dzīvo krievi, tad varētu
runāt, ka viņi demogrāfiskā ziņā ir sliktākos apstākļos nekā
latvieši. Bet krievu dzimtene un galvenā apdzīvota teritorija
ir milzīgā Krievijā, kur krievu tauta var atjaunoties prakti-
ki bez asimilācijas un ir spējīga nodrošināt pieplūdumu vēl
citas republikas migrācijas veidā.

Tas tautības, kurās Latvijā ir mazskaitlīgākas nekā
latvieši un krievi, sevus pēcnācējus vēl lielākā mērā gūst
jauktajās laulībās. Piemēram, no 15 gados Latvijā dzimušiem
ukraiņiem ne vairāk kā 59 % ir vientaubības bērni, no poliem
50 %, no lietuviešiem 55 % (5. tabula).⁶ Izņēmums ir ebreji,
kuri, neskatoties uz mazo īpatsvaru kopējā Latvijas iedzīvota-
ju skaitā, ļoti reti slēdz jauktās laulības, un 81 % viņu
bērnu ir dzimuši homogēnās vientaubības ģimenēs.

⁵ Korekcija, ņemot vērā vieninieku, ārpus ģimenes dzīvo-
jošo un nepilnās ģimenes dzīvojošo bērnu skaita vērtējumus,
šeit nav izdarīta.

⁶ Arī šeit korekcija nav izdarīta.

5. tabula

Līdz 15 g. veco krievu tautības iedzīvotāju
sadalījums pēc vecāku tautības Latvijā 1989.g.

Mātes tautība	Tāvs tautība							kopā	t.sk. tāvs - nekrīvis	
	krievu vietu	lat- vietu	ukrai- ņu	balt- krievu	poļu	lietu- vietu	ebre- ju			cits
Krievu	152 183	7411	7840	8671	2488	739	892	2634	182 858	30 675
Latviešu	8 343	383	387	464	94	23	17	112	9 823	1 480
Ukrainu	7 416	220	239	349	83	29	22	121	8 479	1 063
Baltkrievu	10 758	442	458	483	195	39	13	165	12 553	1 795
Poļu	3 571	127	87	209	54	5	2	26	4 081	510
Lietuviešu	948	31	45	48	11	7	1	7	1 098	150
Ebreju	490	10	13	7	7	0	8	1	536	46
Cits	2 436	90	96	116	20	12	1	51	2 822	386
Kopā	186 145	8714	9165	10347	2952	854	956	3117	222 250	36 105

tasā skaita
māte - nekrīve-
vieta

33 962 1303 1325 1676 464 115 64 483 39 392 5 430

Valda uzskats, ka galvenā ģimenes gara un mentalitātes veidotāje ir māte, un iepriekšējās tautas skaitīšanas pirms 1989.g. domstarpību gadījumā, bērna tautību noteicot, priekšroku deva mātes tautībai. Tomēr 1989.g. dati parāda pretējo. Ģimenes, kur tēvs ir latvietis, bet māte nē, līdz 75 % bērnu ir latvieši, bet ģimenes, kur latviete ir māte, bet tēvs nē, - 71 % (4. tabula). Vēl krasāk šī atšķirība vērojama citām Latvijā dzīvojošām tautībām. Piemēram, no tēva puses ukraiņu, baltkrievu, poļu, lietuviešu jauktajās ģimenes ir apmēram divas reizes vairāk šīs tautības bērnu nekā no mātes puses šo pašu tautību jauktajās ģimenes (6. tabula).

6. tabula

Līdz 15 g. vecu Latvijas dažādu tautību iedzīvotāju sadalījums pēc vecāku tautības, procentos

Vecāku tautība	Bērna tautība							
	lat- vie- šu ¹	krie- vu	ukrai- ņu	balt- krie- vu	poļu	lietu- viešu	ebre- ju	cita
Abi vecāki bērna tautības	83,0	68,5	58,0	63,7	49,5	54,9	80,7	65,8
Māte bērna tautības, tēvs nē	8,3	13,8	10,1	11,9	19,7	16,6	3,0	6,6
Tēvs bērna tautības, māte nē	8,1	15,3	28,7	22,9	29,3	26,6	16,3	24,3
Abi vecāki citas tautības nekā bērna tautība	0,6	2,4	2,4	1,5	1,5	1,9	0,0	3,3
Kopā	100	100	100	100	100	100	100	100

¹ Lasi dati bāzu salīdzināmi, latviešu bērnu sadalījums paturēts tāds, kādu ieguvām ar "starpības metodi" (bez korekcijas), jo par citu tautību bērnu sadalījumu analoga korekcija nav izdarīta.

Vēl krasāka šī atšķirība ir ebrejiem un tiem vairākiem desmitiem Latvijas mazākumtautību iedzīvotāju, kuras mazskaitlības dēļ parastajās statistiskajās izstrādņās uzrāda kopā kā "pārējas" (6. tabule). Var secināt, ka vairumā gadījumu tāvi vairāk kā mātes cenšas parākt, lai bērni paliek viņu tautībā.

LINGVISTISKI LIBĒRĀLA UN LINGVISTISKI AGRESĪVA
VIDĒ MĀZĀKUMTAUTĪBĀM

Latvija izplatītākās ir divas - latviešu un krievu tautības. Citu tautību ipatsvars ir ievērojami mazāks, un tās var saukt par mazākumtautībām Latvijā. Savukārt starp tām izplatītākās ir baltkrievi, ukraiņi, poļi un lietuvieši (1.tab. 2. aile).

1. tabula

Latvijas mazākumtautību iedzīvotāju skaits un
viņu sadalījums pēc dzimtās valodas 1989.g.

Tautība	Pestā- vigo iedzī- votāju skaits	tajā skaits ar dzimto valodu			Iedzīvotāju, kuri at- teikušies no savas tautas valodas, sa- dalījums pēc citas dzimtās valodas, %		
		savu	krievu lat- viešu	lat- viešu	krievu lat- viešu	cita	%
Baltkrie- vi	119 702	38 527	77 516	3 011	95,5	3,7	0,8
Ukraiņi	92 101	45 571	45 478	832	97,7	1,8	0,5
Poļi	60 416	16 520	32 734	8 895	74,6	20,3	5,1
Lietuvieši	34 630	22 122	4 114	8 232	32,9	65,8	1,3

Ir vērojams, ka, jo mazāks ir kādas tautības iedzīvotāju ipatsvars dotajā teritorijā, jo ātrāk tā zaudē savas tautības valodu un par dzimto pieņem kādas vairākumtautības valodu. Kā redzams 1. tabulas pēdējās ailēs, veidums Latvijā dzīvojošo baltkrievu, ukraiņu un lielā mērā arī poļu, kuri par dzimto veidus neuzlūko savas tautības valodu, ir pieņēmuši krievu valodu. Savukārt lietuvieši, ja tie zaudē savas tautības valodu, tiecas uz latviešu valodu.

Izrādās, ka mazākumtautībām savas tautības valodas saglabāšanas iespējas nev atkerīgas tikai no vispārējiem faktoriem (savas un vairākumtautības iedzīvotāju ipatsvara kopējā iedzīvotāju skaitā), bet arī no tā, kas ir vairākumtautība. Ja vairākumtautība ir tāda, kas enerģiski uzspiež mazākumtautībām

savu valodu, varam runāt par lingvistiski agresīvu vidi. Turpretim, ja mazākumtautībām piefiksēte savu pārstāvju īpatsvara kopējā iedzīvotāju skaitā ir labas iespējas saglabāt savu valodu, varam runāt par lingvistiski liberālu vidi.

Tā kā Latvija ir divas pleši izplatītas tautības - latvieši un krievi -, kuras varam uzskatīt par vairākumtautībām, 2. tabulā ir izrakstītas dažas administratīvi teritoriālās vienības ar latviešu pārsvaru (1. daļa) un ar krievu pārsvaru (2. daļa). Izrakstītajām pilsētām un rajoniem apraģināts mazākumtautību iedzīvotāju īpatsvars, kuri kā dzimto valodu norādījuši savas tautības valodu.

2. tabula

Dažas Latvijas administratīvi teritoriālās vienības ar lingvistiski liberālu un lingvistiski agresīvu vidi 1989.g.

Administratīvi teritoriālās vienības	Izplatītāko tautību īpatsvars procentos		Mazākumtautību iedzīvotāju īpatsvars procentos, kuri kā dzimto valodu uzrādījuši savas tautības valodu		
	latvieši	krievi	baltkrievi	ukraiņi	lietuvieši
<u>Lingvistiski liberāle vide</u>					
Jelgava	49,7	34,7	33,4	48,1	62,9
Kuldīgas raj.	84,4	8,0	40,6	60,9	63,6
Talsu raj.	89,8	4,9	40,7	59,3	57,4
Ventpils raj.	85,9	8,2	42,9	73,7	68,4
<u>Lingvistiski agresīve vide</u>					
Daugavpils	13,0	58,3	25,8	43,4	49,4
Rēzekne	37,3	55,0	27,1	43,7	51,0
Daugavpils raj.	35,9	40,8	27,2	47,8	62,3
Vidēji Latvija	52,0	34,0	32,2	49,5	63,9

Vertējot aprašīnu rezultātus, redzam, ka latviskā vidē dzīvojošie baltkrievi ap 40 % gadījumu ir saglabājuši kā dzimto savu valodu, bet krieviskā vidē - tikai 20-30 %. Līdzīgi ir ar ukraiņiem, kuri latviskā vidē saglabājuši savu valodu 50-70 % gadījumu, krieviskā - 40-50 %. Lietuviešiem šādas atšķirības nav vērojamas.

Parādītie dati ilustrē jautājuma nostādni un parāda gaidāmos secinājumus, tomēr šie secinājumi vēl nav pierādīti. Vispirms, no 33 Latvijas administratīvi teritoriālajām vienībām tabulā ietvertas tikai septiņas. Bez tām pirmās vairākumtautības pārsvera par otru katrā pilsētā vai rajonā ir atšķirīgs.

Lei iegūtajiem rezultātiem būtu lielāka ticamība, izmantojot matemātiskās statistikas metodes, ir apstrādāti visas Latvijas dati, par kopes vienībām (informācijas nesējam) pieņemot republikaniskās pakļautības pilsētas un rajonus, pavisam 33.

Ir aprašīnāti korelācijas koeficienti, kas raksturo sakarību viēšumu starp latviešu vai krievu īpatsvaru visu iedzīvotāju skaitā, uzskatot to par faktoriālo pazīmi, un mazākumtautības iedzīvotāju, kuri saglabājuši savas tautības valodu, īpatsvaru kopējā šīs tautības iedzīvotāju skaitā, uzlūkojot to par rezultatīvo pazīmi, skat. 3. tabulu.

3. tabula

Korelācijas koeficienti, kas raksturo sakarību viēšumu starp latviešu un krievu īpatsvaru visu iedzīvotāju skaitā, procentos (faktoriālā pazīme) un mazākumtautības iedzīvotāju dzimtās valodes stabilitātei savai tautībai, procentos (rezultatīvā pazīme) 1989.g.

Izplatītākās tautības un teritorija	Mazākumtautības			
	Baltkrievi	Ukraiņi	Poļi	Lietuvieši
Latvieši, Latvija	0,725	0,804	0,037	0,085
Latvieši, lauku rajoni	0,732	0,622	0,276	0,068
Krievi, Latvija	-0,699	-0,753	0,016	-0,050
Krievi, lauku rajoni	-0,675	-0,477	-0,196	0,015

Var secināt, ka baltkrieviem un ukraiņiem latviska vide ir izteikti lingvistiski liberāla, jo pozitīvi korelācijas koeficienti norāda uz samērā ciešām sakarībām. Turpretī krieviska vide šīm pašām tautībām ir lingvistiski agresīva, ko apliecina samērā augsti negatīvi korelācijas koeficienti.

Poļi un lietuvieši savas tautības valodu saglabā, pareizāk sakot, zaudē visnācā mērā kā latviskā, tā krieviskā vidē, jo korelācijas koeficienti, kā redzams 3. tabulā, ir statistiski nenozīmīgi.

Mīnētās atšķirības daļēji var izskaidrot ar to, ka vairums Latvijā dzīvojošo poļu un lietuviešu te dzīvo jau otrajā paaudzē un ilgāk. Turpretī starp baltkrieviem un ukraiņiem ir daudz paaudzju leika iebraucēju. Nenoliedzama nozīme arī tam, ka baltkrievi un ukraiņi ir krieviem radniecīgākas tautas, tāpēc vieglāk pieņem krievu valodu un kultūru.

Jāatzīmē, ka lingvistiski liberālu vai agresīvu vidi neveido vienīgi izplatītākā vairākumtautība, bet arī citi faktori. Piemēram, ir vērojams, ka pilsētās ar daudz lielāku iedzīvotāju blīvumu un aktīvākiem iedzīvotāju sakariem veidojas lingvistiski agresīvāka vide nekā laukos.

СЕЗОННОСТЬ ДЕМОГРАФИЧЕСКИХ ПРОЦЕССОВ В РЕСПУБЛИКАХ ПРИБАЛТИКИ

За последние годы прибалтийские страны привлекают к себе внимание не только в СССР, но и на Западе. У этих трех небольших Республик оказалось много общего.

В целях установления общего и, одновременно, определить отличительные характеристики были отобраны такие демографические процессы как вступление в брак, рождаемость и младенческая смертность. Эти три последовательных демографических процесса между собой тесно увязаны, осуществляются, как правило, в небольшом отрезке времени и, обычно, у большинства людей в молодые годы.

За последние годы в прибалтийских странах около 65% из всех вступивших в брак это сделали в 20-30 летнем возрасте. В этом возрасте у женщин рождаются около 70% от всех родившихся. Самая высокая смертность у детей в первом году их жизни. Правда, в прибалтийских странах уровень младенческой смертности за последние годы относительно низкий: от 11 умерших детей на 1000 родившихся в Литве и Латвии до 15 в Эстонии. Этот демографический процесс — младенческая смертность в своем большинстве случаев происходит у молодых семей.

Можно сказать, что процессы брачности, рождаемости и младенческой смертности больше всего имеют отношение в молодом возрасте. Оказывается, что эти три демографических процесса характерны не только в определенном временном отрезке жизни у людей, но и имеют свои закономерности в течение календарного года. Это означает, что эти демографические процессы имеют свои закономерности не только в течение жизни у людей, но и в течение сезона года. Только отличие в том, что в течение жизни они все концентрируются в определенном возрасте, а в течение календарного года каждый из них имеет свой сезон, в котором они проявляются более или менее интенсивно.

Более подробно сезонные явления естественного движения населения за последний двадцатилетний период изучены по материалам Латвии, Сезонные явления в процессах вступления в брак, рождаемости и младенческой смертности за последние четыре года изучены по материалам всех трех прибалтийских стран.

В целях изучения сезонных явлений в демографических процессах использованы статистические материалы, которые ежегодно разрабатываются в Государственных комитетах по статистике в Латвии, Литве и Эстонии. В работе отражены статматериалы в среднем за 1986-1989 годы.

Результаты исследований показывают, что сезонные явления естественных процессов движения населения имеют стабильную устойчивость, характеризуют явно выраженные закономерности. Несмотря на некоторые отклонения в отдельных календарных годах, общие закономерности сохраняются стабильными все последние десятилетия.

Общие закономерности сезонных явлений естественного движения населения для всех трех прибалтийских стран имеются одинаковыми.

Таблица I

Распределение браков, рождаемости и младенческой смертности по Латвии, Литве и Эстонии (данные в среднем за 1986-1989 гг.)

(в процентах)

Месяцы	Вступление в брак	Рождаемость	Младенческая смертность
I	6,53	8,54	9,03
II	5,72	8,55	8,43
III	6,13	9,11	9,48
IV	8,60	8,96	8,57
V	7,75	9,21	9,06
VI	8,83	8,80	8,30
VII	10,09	8,90	8,20

Продолжение таблицы I

Месяцы	Вступление в брак	Рождаемость	Младенческая смертность
УШ	11,28	8,38	7,95
IX	10,03	7,74	7,98
X	9,03	7,82	7,77
XI	8,00	7,16	7,07
XII	8,01	6,83	8,16
	100,00	100,00	100,00

Наиболее выражен сезонный характер в Прибалтике наблюдается в процессах вступления в брак. Менее интенсивные эти процессы в первый и последний квартал года, особенно в начале года. Наиболее высокая волна вступления в брак наблюдается во второй половине лета, ник достигая во всех трех республиках в августе месяце.

Объяснить такой устойчивый характер закономерности вступления в брак можно как с производственными, так и с климатическими условиями года.

Летом люди освободнее от работ^в и учебы, в своем большинстве находятся в отпусках и каникулах (студенты). В это время и природа более благоприятная для организации и проведения свадеб. Летний период более благоприятен как для непосредственных участников, для их родителей и гостей. Лето — это сезон для свадеб.

Другие сезонные закономерности наблюдаются для рождаемости. Сезоны рождаемости менее ярко выражены.

Для рождаемости сезонные характеристики складываются более растяженными. За все первые 8 месяцев года интенсивность рождаемости выше среднемесячного за год (среднемесячный удельный вес равняется 8,33%). В Прибалтике рождаемость самая интенсивная в марте-мае мес-тах, когда рождаются почти в 1,5 раза больше детей, чем в декабре.

Достигая в мае месяце высшей точки, интенсивность рождаемости почти равномерно падает до конца года.

Таким образом сезонные волны брачности и рождаемости отличаются между собой как по интенсивности, так и по длительности.

Что общего и отличительного между сезонными явлениями вступления в брак и рождаемости.

Имеют ли такие сезонные колебания и в процессах рождаемости свое объяснение? Сопоставляя волны вступления в брак и волны рождаемости, легко обнаружить, что между ними достаточно отчетливо наблюдается девятимесячный разрыв, т.е. имеется физиологическое расстояние между сезоном вступления в брак и сезоном рождаемости. Правда, совпадение этих передвинутых волн не синхронное как по времени, так и по интенсивности. И этому свое объяснение. Но массовое вступление в брак в определенный период календарного года несомненно влияет на сезонность рождаемости.

Связь между вступлением в брак через рождаемости продолжается и на образование сезона младенческой смертности. Сезон младенческой смертности (т.е. смертность детей в возрасте до I года) тесно привязан к сезону рождения ребенка. Дело в том, что наибольшая интенсивность смертности младенцев наблюдается, начиная с первых дней, недель, месяцев после рождения, а потом резко падает.

В Прибалтике для младенческой смертности таким критическим периодом календарного года наблюдаются первые 5-6 месяцев. Помимо волны рождаемости, после которого перед определенным периодом наступает волна младенческой смертности, первые месяцы года в нашей климатической зоне эти месяцы самый холодный период года. Изучение причины младенческой смертности убеждает, что кроме врожденной аномалии на повышенную младенческую смертность влияние оказывают различные инфекционные, простудные и т.п. заболевания новорожденных.

Кроме этих общих, характерных для всех трех прибалтийских стран сезонных колебаний и закономерностей в процессах естественного движения населения, каждая страна имеет свои особенности, которые характерны только для данной страны. При этом эти сезонные характеристики отличаются как по интенсивности, так и по периоду календарного года. Но, это необходимо подчеркивать, эти особенности для каждой республики достаточно устойчивы, стабильны в календарном году для каждого демографического процесса. Поэтому обнаруженные сезонные закономерности сохраняют свою силу достаточно долгие годы и могут быть использованы для решения различных производственных и бытовых дел, которые так или иначе связаны этими массовыми демографическими явлениями.

Учитывая то, что сезонность в демографических процессах естественного движения населения, во многом определяется со вступлением в брак, свой анализ начнем именно с характеристики сезонности вступления в брак.

Таблица 2

Распределение браков по месяцам их заключения
(данные в среднем за 1986-1989 гг.)

(в процентах)

Месяцы года	Латвия	Литва	Эстония
I	6,65	6,45	6,50
II	5,81	5,46	6,25
III	7,12	4,87	7,61
IV	8,25	8,93	8,18
V	6,53	8,69	7,61
VI	9,05	8,71	8,76
VII	10,45	9,81	10,89
VIII	11,49	11,34	10,69
IX	9,74	10,54	9,20
X	8,67	9,55	8,36
XI	7,76	8,42	7,35
XII	8,48	7,23	9,20
	100,00	100,00	100,00

Явная сезонность характерна для всех трех стран, однако, более высокая кульминация вступления в брак имеется в Латвии, тогда как наименьшая интенсивность наблюдается в Литве (в марте месяце). Так как среднемесячный удельный вес составляет 8,33%, то каждая республика выше этого указывает: в Литве - 8 месяцев, в Латвии - 6 и в Эстонии - 6 месяцев.

Во всех трех республиках более повышенное вступление в брак падает на июнь-октябрь месяцы. На эти 5 месяцев получается примерно половина всех браков, которые заключаются за год. Эти месяцы наиболее "урожайными" являются в Литве - 49,95%, следует Латвия - 49,40% и Эстония - 47,90%.

Литва характерна тем, что 8 месяцев подряд (начиная с апреля по ноябрь месяцы) интенсивность вступления в брак выше годового среднемесячного. Зато остальные 4 месяца года по интенсивности вступления в брак явно ниже среднего за год. Поэтому в Литве характерна наибольшая сезонность в процессах вступления в брак, здесь она более выраженная, чем в двух соседних странах. Это видно из того, что в Литве наибольшая концентрация всех заключенных браков в году на июль-сентябрь месяцы (больше удельный вес, чем в других республиках) и наибольший спад на первые три месяца года (тоже меньше, чем в других двух странах).

Отличительные особенности в процессах сезонности и вступления в брак в каждой из трех прибалтийских стран только подчеркивает то, что общая сезонная закономерность едина: явно выраженный июль-август месяцы и наименьшая интенсивность в первые месяцы года во всех трех странах.

Сезонная закономерность помесячной рождаемости проявляется в том, что (за небольшими отклонениями) в первые 8 месяцев года рождаемость выше среднегодовой. Для Латвии самые "богатые" в этом отношении март-май месяцы, для Литвы январь-июль и для Эстонии - март-май месяцы, в которых наибольшая часть рождений детей.

Таблица 3

Распределение родившихся по месяцам рождения
(данные в среднем за 1986-1989 гг.)

Месяцы года	(в процентах)		
	Латвия	Литва	Эстония
I	8,33	8,80	8,28
II	8,64	8,78	7,85
III	9,15	9,17	8,91
IV	8,94	9,00	8,93
V	9,18	9,33	8,97
VI	8,74	8,92	8,62
VII	8,87	9,05	8,61
VIII	8,27	8,43	8,48
IX	7,81	7,70	7,90
X	7,88	7,71	7,96
XI	7,13	7,00	7,57
XII	7,06	6,11	7,92
	100,00	100,00	100,00

Сезонность рождаемости характерна для всех прибалтийских стран, но наиболее глубокая она в Эстонии. Зато в Литве среди других республик наивысшая (в мае месяце) и наименьшая (в декабре месяце) интенсивность рождаемости по сравнению с двумя другими соседними странами.

Если сезонные процессы вступления в брак более или менее коррелируются с производственными и климатическими условиями и поэтому благоприятны этому демографическому процессу, то совпадение сезона наибольшей рождаемости с весенним периодом года в принципе благоприятно влияет на закрепление организма ребенка. Из этих соображений в процессах рождаемости наиболее благоприятное положение

ние в Литве, где фактически шесть месяцев продолжается сезон повышенной рождаемости. И этот сезон в основном совпадает с весенне-летним периодом года.

Самый короткий сезон повышенной рождаемости наблюдался в Эстонии и совпадает с весной. Эти пиковые месяцы в Эстонии менее выражены, чем в Литве и Латвии, зато в этой с зерной стране рождаемость более плавно растянута в течение всего года. Правда, и в Эстонии сезонность в процессах рождаемости имеется достаточно выражена с повышением в первые 8 месяцев года и понижением в последние 4 месяца. Зато в этой стране отсутствуют более выраженные подъемы и падения.

Латвия в процессах рождаемости находится между более продолжительной и менее продолжительной сезонностью. В Латвии — повышенной и пониженной сезонности в процессах рождаемости менее, чем в Литве, но более выраженной, чем в Эстонии.

Сезонность рождаемости определяет сезонность младенческой смертности.

Таблица 4

Распределение умерших детей в возрасте до I года по месяцам смерти (данные в среднем за 1986-1989 гг.)
(в процентах)

Месяцы года	Латвия	Литва	Эстония
I	9,32	8,85	9,02
II	8,48	8,63	7,98
III	10,16	9,11	9,29
IV	8,95	8,55	8,12
V	7,76	9,77	9,42
VI	6,97	8,66	9,36
VII	7,60	8,81	7,85
VIII	8,18	7,92	7,71

Месяцы года	Латвия	Литва	Эстония
IX	8,38	7,88	7,64
X	7,70	7,69	7,98
XI	8,12	6,53	6,68
XII	8,38	7,58	8,95
	100,00	100,00	100,00

Младенческая смертность, наиболее выраженная в Литве, в которой с начала года до июля месяца смертность детей превышает среднемесячную. Остальные месяцы года ниже среднемесячной смертности. Это означает, что на младенческую смертность влияет не только повышенная рождаемость в начале года, но и инфекционные и т.п. заболевания в летнем периоде года.

В Эстонии на сезонность младенческой смертности влияет не только повышенная рождаемость в начале года, но и другие причины смертности. Об этом говорят подъемы и падения интенсивности смертности детей достаточно неравномерно в течение года. В Литве уровень выше среднемесячной смертности находится чаще, чем в других прибалтийских республиках — 7 месяцев (в Латвии — 6, в Эстонии — 5). Зато в октябре месяце — самый низкий уровень младенческой смертности (в Латвии и Эстонии).

В Латвии более интенсивная младенческая смертность концентрируется в первые 4 месяца года. Зато в течение остального года младенческая смертность относительно низкая.

Если в Литве повышенная интенсивность младенческой смертности растягивается и своей высоты достигает до июля месяца, то в Латвии сезонность явно выражена в начале года и своей высоты достигает в январе-апреле месяцах. В Латвии такая повышенная смертность младенцев скоро после рождения детей в основном связана с

повышенной смертностью от врожденных аномалий. В Литве и Эстонии младенцы ; чаще умирают из-за инфекционных и паразитарных болезней и от состояния, возникающего в перинатальном периоде.

Анализ причин младенческой смертности в Прибалтике показывает, что резерв дальнейшего уменьшения интенсивности смертности в сезонах ее повышения кроется во многом в улучшении санитарно-культурных условий, как в родильных домах, так и на дому.

Данные о сезонных явлениях в естественном движении населения регулярно публикуются в статистических сборниках во всех трех прибалтийских странах. Эти данные представляют не только теоретический интерес. Они во многом позволяют принимать практические решения по улучшению обслуживания населения в таких массовых явлениях как вступление в брак, рождения детей и еще не редких случаях младенческой смертности. Но эти услуги населению необходимы не вообще, а в конкретных сезонах, в периодах года.

Изучение массовых факторов естественного движения населения в отдельных сезонах года позволяют для каждой Республики разрабатывать свои конкретные предложения по улучшению обслуживания населения.

До сих пор каждый отдельный человек со своими заботами не представлял интереса для общества. Такие массовые явления как демографические процессы должны быть охвачены заботой общества. Поэтому изучение сезонного характера этих явлений должно работать как ожидаемая предупредительная информация для общества: когда и в каких объемах конкретный демографический процесс ожидается.

В нормальных условиях каждый случай вступления в брак требует от общества своевременно к этому событию подготовиться. Это не всегда означает, что требуется новая квартира, дом, но предоставить им все остальное необходимое (конечно, за их счет) должно. То же самое требует рождение каждого нового ребенка, смерть младенца.

В этом положении, что до сих пор общество мало интересовалось когда, какие периоды года и в каких объемах происходят те или другие демографические события, виноваты не люди, а общество, в котором они живут.

Изучение многолетних данных о сезонных явлениях демографических процессов позволяет констатировать результаты за прошедшие периоды, а также прогнозировать ожидаемое на будущее. Эту работу облегчают достаточно устойчивые закономерности сезонных явлений естественного движения населения. Такой прогноз позволяет обществу принять необходимые решения и создавать все требуемые условия. Особенно это важно при переходе Республик на самостоятельность, расширение ответственности в обществе в целом и укрепляя их в отдельных предприятиях и организациях. В Прибалтике для этого имеются все условия. Их необходимо только умело использовать.

Литература:

1. Население СССР. 1988. Статистический ежегодник. М.- 1989. С.126-127; 398-399; 478-479.
2. Демографический ежегодник СССР. 1990. М.- 1990, С.232-233; 352-353; 384-385.

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0304078672

Koninkrijk Nederland

050